บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2563

ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดนครสวรรค์

The Buddhadhamma leadership of secondary school administrators In Nakhon Sawan province

ชลิกา ฮีมินกูล[1]
วินัย ทองมั่น[2]
วรกฤต เถื่อนช้าง[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดโรงเรียน 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 317 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance, ANOVA) ในการวิจัยเชิงคุณภาพทำโดยการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

1) ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ สรุปรวมทุกด้าน พบว่า ภาวะผู้นำของตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารมีภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้บริหารมีภาวะผู้นำด้านปริสัญญุตา ด้านปุคคล ปโรปรัญญุตามากที่สุด และด้านอัตถัญญุตาน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์มีภาวะผู้นำในด้านปริสัญญุตา (ความเป็นผู้รู้จักชุมชน) มากที่สุด

2) เปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ตามความคิดเห็นของครูที่มีสถานภาพแตกต่างกัน พบว่า ครูที่มีอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ คือ 1. ผู้บริหารควรมีบุคลิกภาพที่น่านับถือ ไม่มีประวัติเสื่อมเสีย 2. ควรเข้าใจในความแตกต่างของครูแต่ละคน 3. ควรมีไหวพริบและสติในการแก้ไขปัญหา สามารถนำพาโรงเรียนไปสู่ความก้าวหน้า 4. ควรมีความพร้อมในทุกด้าน 5. ควรรอบรู้ในงานด้านต่าง ๆ เพื่อสามารถให้คำแนะนำแก่ครูได้ 6. ควรเป็น

[1] นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มจร วิทยาเขตนครสวรรค์
[2] ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิประจำหลักสูตร มจร วิทยาเขตนครสวรรค์
[3] อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมและอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร ,E-mail: shalicah77@gmail.com

หลักหรือที่พึ่งพาได้เสมอเมื่อเกิดปัญหา 7. มีความเชื่อมั่นอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง และมีความเชื่อมั่นในผู้อื่นด้วยเช่นกัน 8. ควรทำหน้าที่ในการบริหารงานของตนให้ดีที่สุด มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่องาน และผู้ร่วมงาน และ 9. สามารถครองตน ครองคน และครองงานได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม, ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The purposes of this research were as follows: 1) to study about the Buddhadhamma Leadership of Secondary School Administrators in Nakhon Sawan Province. 2) to compare teachers' opinions about the Buddhadhamma Leadership of Secondary School Administrators in Nakhon Sawan Province by classifying age, educational background, work experience and school size. 3) to study suggestions about the Buddhadhamma Leadership of Secondary School Administrators in Nakhon Sawan Province. The sample of this study consisted of 317 respondents. This research consisted of Quantitative Research and Qualitative Research. The tools used in quantitative research were questionnaires. The Reliability is 0.95. Data analysis was frequency, percentage, mean, standard deviation. Compare by testing hypotheses by the t-test and Analysis of Variance (ANOVA). Qualitative research was done by interviews with 12 key informants. After that, the data obtained is summarized, analyzed and synthesized data.

The research found that

1. Teachers Opinions Toward Leadership According to Buddhist Dhamma of Secondary School Administrators in Nakhon Sawan Province. In all aspects, it was found that the leadership following the Buddhist principles of the executives was at a high level. When considering each aspect, it is found that the opinions are at the highest level and the high level. This means that the secondary school administrators in Nakhon Sawan Province have the highest knowledge level of community knowledge.

2. Compare the Buddhadhamma Leadership of Secondary School Administrators in Nakhon Sawan Province according to the opinions of teachers with different statuses such as age, educational background, work experience, and school size it was found that teachers with age, educational background, and work experience are in schools of different sizes. There are statistically significant differences at the 0.05 level following the hypothesis set.

3. Suggestions about leadership according to the principles of Dhamma of the secondary school administrators in Nakhon Sawan are as follows: 1) Administrators should have a respectable personality and without a bad history. 2) Administrators should understand the differences in personnel. 3) Administrators should have the intelligence to solve problems and lead the school to progress. 4) Executives should be ready in all aspects. 5) Administrators should be knowledgeable in various fields of work to advise teachers. 6) Administrators are always dependable when problems occur. 7) Administrators should have confidence based on accuracy and confidence in others. 8) Administrators

should perform their duties to the best. Have the responsibility of oneself towards work and colleagues. 9) Administrators should control themselves, control people, and control work well.

Keyword: Buddhadhamma Leadership, Secondary School Administrators

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ หลักคำสอนของพระพุทธ ศาสนาจึงมีความสำคัญ เป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน เพราะหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ นั้น ช่วยขัดเกลาจิตใจมนุษย์จากระดับต่ำไปจนถึงระดับสูง คือ ทำให้เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น เกิดมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับนักบริหารหรือนักปกครองที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะ บริหารกิจการของหมู่คณะหรือประเทศชาติไว้อย่างมากมาย เพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้บริหารนั้นได้ใช้อำนาจหน้าที่ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าทรงเน้นถึงความสำคัญของผู้ปกครองหรือผู้บริหารเป็นอย่างมาก ว่าจะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับ บัญชา หลักในการบริหารตามแนวพุทธศาสนานั้น ได้แก่ การบริหารตน เป็นหลักการที่ว่าผู้บริหารที่ดี ต้องสามารถบริหารควบคุมตนเองให้ดีเสียก่อน จึงจะสามารถบริหารคนอื่นได้ดี, การบริหารคน เมื่อผู้บริหารสามารถบริหารตนได้ดีแล้ว ก็จะพัฒนาไปสู่การบริหารบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชา และการบริหารงาน เพราะคนกับงานเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้านักบริหารสามารถจัดการกับตนเองหรือจัดการกับคนได้ดีก็จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงานอย่างแน่นอน การเป็นผู้บริหารควรจะพัฒนาตน พัฒนาคน และพัฒนางาน ผู้บริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยปาปณิกสูตร[4] หลักสัปปุริสธรรมก็นับว่าเป็นอีกหลักธรรมหนึ่งที่เกี่ยวกับการบริหาร เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงการมีภาวะผู้นำ ประกอบไปด้วย 7 ประการ ได้แก่ ธัมมัญญุตา อัตถัญญุตา อัตตัญญุตา มัตตัญญุตา กาลัญญุตา ปริสัญญุตา และปุคคลปโรปรัญญุตา

ภาวะผู้นำ นับเป็นเรื่องที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงอย่างกว้างขวางในทุกองค์การ โดยทั่วไปมนุษย์มักมีความเชื่อและคาดหวังว่าบุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องมีศักยภาพเพียงพอที่จะทำให้องค์การมีประสิทธิผล ภาวะผู้นำเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในองค์การและสังเกตเห็นได้ทั่วไป จากพฤติกรรมการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งไม่เฉพาะแต่มนุษย์เท่านั้น แม้กระทั่งในฝูงสัตว์ก็มีสัตว์ที่เป็นหัวหน้าฝูง มีตำแหน่ง มีอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการเช่นกัน แต่ก็จะมีพฤติกรรม คุณลักษณะที่ต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นระบบสังคมในรูปแบบใดก็ตามต่างต้องการผู้ที่มีภาวะผู้นำเพื่อทำให้องค์กรนั้นก้าวหน้าตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

กล่าวได้ว่า ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของงานและองค์การ ปัจจุบันมีความเชื่อว่า ผู้นำไม่ได้เป็นมาโดยกำเนิด แต่การเป็นผู้นำสามารถสร้างขึ้นได้ โดยมาจากการที่ผู้นั้นใช้ความพยายามและการทำงานหนัก การเป็นผู้นำจึงเป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ ภาวะผู้นำเป็นคำที่มีผู้ให้นิยามมากมาย แต่ที่คนส่วนใหญ่เข้าใจตรงกันก็คือ เป็นกระบวนการอิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งตั้งใจใช้อิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนด รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การ ภาวะผู้นำจึงเป็น

[4] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.9, Ph.D.), พุทธวิธีในการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า 38.

กระบวนการอิทธิผลที่ช่วยให้กลุ่มสามารถบรรลุเป้าหมาย ซึ่งประกอบได้ด้วยหลายองค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความไว้วางใจและเชื่อมั่นในภาวะผู้นำเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ความน่าเชื่อถือได้มากที่สุดในความพอใจของพนักงานในองค์การ

ในทุกวงการทั้งเล็กใหญ่ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน มีความต้องการผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการให้องค์กรนั้น การบริหารงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งสิ้น สิ่งที่ทำให้ความสำเร็จเกิดขึ้นได้ก็คือ การมีภาวะผู้นำของผู้บริหารในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ต้องการผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ มีเทคนิควิธีการที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ ของหลักสูตร ชุมชนและสังคม ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารในยุคปัจจุบันต้องมีบทบาทในการบริหารจัดการพฤติกรรมขององค์กร ตลอดจนต้องมีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำเป็นอย่างดี ต้องรู้ถึงเทคนิคในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบท และสถานการณ์ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีคุณสมบัติที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่คุณภาพการศึกษาและจัดการบริหารสถานศึกษาให้เป็น องค์การแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง ผู้บริหารในอนาคตจะต้องมีศักยภาพ

ภาวะผู้นำทางการศึกษาเป็นคุณลักษณะเฉพาะทางซึ่งจะต้องพัฒนาตนเองให้เกิดภาวะผู้นำทางการศึกษาให้ได้ครบถ้วนมากที่สุด เพื่อการผลักดันพันธกิจของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ผู้นำเหล่านี้จะต้องมีความรับผิดชอบอย่างมั่นใจได้ว่าการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุด เข้าใจแนวโน้มของชาติและของโลก รวมทั้งประเด็นต่าง ๆ ในการจัดตั้งระบบโรงเรียน ผู้นำทางการศึกษาที่มีประสิทธิผลควรจะมีความรู้และทักษะในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา แนวทางการปฏิบัติในด้านกระบวนการสอนและกระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการบุคลากร พฤติกรรมนักเรียน สภาพพื้นที่และการประชาสัมพันธ์ และวิธีการวิเคราะห์ความต้องการ

ภาวะผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย จะต้องใช้อิทธิพลของภาวะผู้นำให้บุคลากรขององค์การหรือหน่วยงานยอมรับผู้นำ และบุคลากรจะต้องทราบถึงวิธีการและเกณฑ์ในการประเมินตนเองเพื่อปฏิบัติให้องค์การบรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเขาเหล่านั้นมีความพึงพอใจในการปฏิบัติและสามารถสร้างผลงานให้เกิดผลสำเร็จตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารในยุคปัจจุบันต้องมีบทบาทในการจัดการ และพฤติกรรมขององค์กร ตลอดจนต้องมีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำเป็นอย่างดี ต้องรู้ถึงเทคนิคในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบท และสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้บริหารนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษา

ในส่วนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ เขต 42 พบว่า มีบางสถานศึกษาประสบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ คือ ผู้บริหารพบปัญหามากและบ่อยครั้ง รู้สึกท้อแท้ และเบื่อหน่าย เมื่อเผชิญปัญหา ทำให้ผู้บริหารขาดความรอบคอบในการแก้ไขปัญหา ผู้บริหารยังไม่เข้าใจในหลักการบริหาร เป้าหมาย ภารกิจ วิสัยทัศน์ ตลอดจนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ชัดเจน จึงส่งผลให้บุคลากรในสถานศึกษาไม่ยอมปรับปรุงพฤติกรรม อันเนื่องมาจากความเคยชิน และผู้ใต้บังคับบัญชา

ขาดจรรยาบรรณวิชาชีพ[5] ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม 7 สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี มีความสอดคล้องในเรื่องภาวะผู้นำและการบริหารสถานศึกษาในทุกด้าน เพราะหลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่มีความครอบคลุมและสอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ และเป็นหลักธรรมสำหรับคนดี มีความสำคัญต่อการเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ เพื่อการบริหารสถานศึกษา เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ด้วยความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ[6]

และนอกเหนือจากนี้แล้ว ผู้วิจัยก็ยังพบสภาพปัญหาในการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 โดยสรุปคือ ด้านการส่งเสริมการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้, การสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายยังไม่ครอบคลุมครบถ้วนทุกโรงเรียน โดยเฉพาะกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก, แนวโน้มโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนเพิ่มขึ้นเนื่องจากการลดลงของกลุ่มประชากรวัยเด็กและวัยแรงงาน, และการบริหารงานด้านการบริหารงานบุคคล ยังไม่สามารถดำเนินได้ตามเป้าหมาย เนื่องจากขาดแคลนบุคลากรในกลุ่มบริหารงานบุคคล บุคลากรส่วนใหญ่เป็นลูกจ้าง ทำให้ไม่สามารถทำงานตามระเบียบ กฎหมายได้อย่างเต็มที่ ความเข้าใจขอบข่ายงานจึงเป็นไปได้น้อย ส่งผลให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามเป้าหมาย จากปัญหาดังกล่าวทำให้สภาพคล่องในการปฏิบัติและการบริหารจัดการในบางโครงการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 ต้องชะลอไว้ และส่งผลให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมารวมไปถึงปัญหาด้านภาวะผู้นำเช่นกัน

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจ และมองเห็นความสำคัญที่จะศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งหลักพุทธธรรมนี้กล่าวถึงภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติของคนดีมีคุณธรรม ได้แก่ เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา และประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา เพื่อความสำเร็จในการบริหารให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดโรงเรียน

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์

---

[5] เพ็ญนภา พิลึก, “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555).

[6] ชนกพร เทียมวิไล, “ภาวะผู้นำเชิงพุทธสำหรับการบริหารสถานศึกษา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556).

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1.เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ 2.เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดโรงเรียน 3.เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Qualitative Research and Quantitative Research) ด้วยเครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามจำนวน 317 ชุด และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 รูป/คน หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance, ANOVA) และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยสรุปผลในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูมีความคิดเห็นในแต่ละด้านเรียงตามลำดับ ดังนี้

ด้านปริสัญญุตา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ของตน มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด รองลงมา ผู้บริหารมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อครู บุคลากร ตลอดจนบุคคลทั่วไป และผู้บริหารสนับสนุนให้โรงเรียนทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม มีระดับความคิดเห็นเป็นลำดับน้อยที่สุด

ด้านปุคคลปโรปรัญญุตา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารมองเห็นความสามารถของครูแต่ละคน และจัดวางครูให้เหมาะสมกับตำแหน่งความสามารถ มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด รองลงมา ผู้บริหารสนับสนุนครูให้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ และผู้บริหารมีทัศนคติที่ดีต่อครู บุคลากรทุกคน มีระดับความคิดเห็นเป็นลำดับน้อยที่สุด

ด้านอัตถัญญุตา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารสามารถให้คำแนะนำแก่ครูในการปฏิบัติงานเพื่อให้ตรงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้บริหารมองเห็นความสำคัญ คุณค่าของงานที่มอบหมายให้ครูรับผิดชอบ และผู้บริหารมีการวางแผนการปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดี พร้อมที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีระดับความคิดเห็นเป็นลำดับน้อยที่สุด

2.การเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ตามความคิดเห็นของครู สรุปได้ดังนี้

การเปรียบเทียบตามอายุ พบว่า ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านทั้ง 7 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

การเปรียบเทียบตามระดับการศึกษา พบว่า ครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้นด้านธัมมัญญุตา

การเปรียบเทียบตามประสบการณ์การทำงาน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านทั้ง 7 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

การเปรียบเทียบตามขนาดโรงเรียน พบว่า ครูที่อยู่โรงเรียนที่ขนาดแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นในภาพรวม และรายด้าน แต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ตามข้อเสนอแนะของครู สรุปได้ดังนี้

ภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพที่น่านับถือตามหลักสัปปุริสธรรม ของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรมีบุคลิกภาพที่น่านับถือ โดยเริ่มจากการแต่งกายดี ถูกต้องตามกาลเทศะ ดูแลสุขอนามัยของตน ควรมีความสุขุมรอบคอบ ไม่มีประวัติเสื่อมเสีย

ภาวะผู้นำด้านการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรเข้าในใจความแตกต่างของครู ผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคน มองเห็นความสามารถของพวกเขา และวางงานให้เหมาะสมกับความสามารถ ที่สำคัญคือยอมรับความคิดเห็นของครูที่อาจจะเห็นต่างจากผู้อื่น

ภาวะผู้นำที่มีความเฉลียวฉลาดตามหลักสัปปุริสธรรม ของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรรู้ทันคน ทันเหตุการณ์ มีความรอบรู้ในการบริหาร สามารถให้คำแนะนำครูผู้ใต้บังคับบัญชา มีไหวพริบและสติในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา สามารถนำพาโรงเรียนไปสู่ความก้าวหน้า

ภาวะผู้นำด้านความพร้อมตามหลักสัปปุริสธรรม ของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรมีความพร้อมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความพร้อมทั้งกำลังกาย กำลังใจ ความรู้ กำลังทรัพย์ หรือความพร้อมในการเป็นผู้นำ

ภาวะผู้นำด้านความเข้าใจในงานตามหลักสัปปุริสธรรม ของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรศึกษางานให้ถ่องแท้ ไม่ใช่แค่เพียงรู้เพียงผิวเผิน แล้วคิดไปตามความมั่นใจของตนเอง โดยไม่คำนึงความถูกต้อง และควรมีเหตุผลในการบริหารงาน รอบรู้ในงานด้านต่าง ๆ สามารถให้คำแนะนำแก่ครูได้

ภาวะผู้นำด้านความริเริ่มมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาตามหลักสัปปุริสธรรม ของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรที่จะเป็นหลักหรือที่พึ่งพาได้เสมอเมื่อเกิดปัญหา สามารถหาทางแก้ไขปัญหาได้ ไม่ละเลยต่อปัญหา สามารถช่วยครู บุคลากรในโรงเรียนแก้ไขปัญหาไปด้วยกัน

ภาวะผู้นำด้านความเชื่อมั่นในตนเองตามหลักสัปปุริสธรรม ของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรวางตัวเหมาะสมกับวุฒิภาวะของตน มีความรอบคอบ มีความมั่นคงเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ มีความเชื่อมั่นอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง นอกจากจะเชื่อมั่นในตนเองแล้วก็ควรที่จะเชื่อมั่นในผู้อื่นด้วยเช่นกัน

ภาวะผู้นำด้านความต้องการที่จะรับผิดชอบตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรที่จะมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง โดยไม่ปัดความรับผิดชอบให้กับครูหรือหาคนรับผิดชอบแทนฝ่ายเดียว ทำหน้าที่ในการบริหารงานของตนให้ดีที่สุด มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่องาน และผู้ร่วมงาน

ภาวะผู้นำด้านความสามารถในการควบคุมตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรที่จะมีความสามารถในการครองตน ครองคน และครองงาน ควบคุมอารมณ์ของตนอย่างมีเหตุผล ควบคุมบุคลากรของตนให้มีความรักและสามัคคี มีความสามารถในการควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้เป็นไปในทิศทางที่ดีได้

4.ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ สรุปได้ดังนี้

ด้านบุคลิกภาพที่น่านับถือตามหลักสัปปุริสธรรม พบว่า ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี แต่งกายสุภาพ เหมาะสม รู้จักกาลเทศะ ใฝ่หาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพและนำองค์ความรู้มาพัฒนาโรงเรียน และผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่นโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ด้านการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม พบว่า ผู้บริหารควรใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และ ผู้บริหารที่ดีต้องยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน เพราะความแตกต่างในองค์กรนั้นมีหลากหลาย ผู้บริหารควรมีทัศนคติเชิงบวกอยู่เสมอ

ด้านความเฉลียวฉลาดตามหลักสัปปุริสธรรม พบว่า ผู้บริหารหรือผู้นำที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ เป็นคนที่มองภาพรวมในอนาคตที่คนอื่นมองไม่เห็น มองเห็นโอกาสในอนาคตได้ สามารถกำหนดเป้าหมาย และแผนงานในการนำไปสู่เป้าหมายนั้นได้อย่างชัดเจน ผู้บริหารควรรู้ทันโลก ทันคน หูไวตาไว รู้ถึงความเปลี่ยนแปลง และใช้หลักการสร้างวิธีปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา มองพฤติกรรมบุคคล มีจิตวิทยาในการทำงานกับผู้อื่น

ด้านความพร้อมตามหลักสัปปุริสธรรม พบว่า ผู้บริหารต้องเข้าใจกับโลกที่เปลี่ยนแปลง ทำใจให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงให้ได้ จึงจะมีความสุขกับการทำงาน เป็นผู้นำที่รู้จักกาลเวลาเกี่ยวกับการดำเนินงาน และความคุ้มค่าของเวลา ประเมินความสมดุลของเวลากับงาน

ด้านความเข้าใจในงานตามหลักสัปปุริสธรรม พบว่า ผู้บริหารต้องมองถึงสาเหตุ เข้าใจถึงปัญหา แบ่งปัญหาตามความสำคัญก่อนและหลัง ไม่จำเป็นที่จะเผชิญปัญหาพร้อมกันทั้งหมด รู้จักใช้วิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอก มองถึงจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของโรงเรียน พยายามหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาให้หมดไป

ด้านความริเริ่มมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาตามหลักสัปปุริสธรรม พบว่า ผู้บริหารควรมีทักษะในการแก้ปัญหา มีความเข้าใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้น รู้จักประเมินทางเลือกในการแก้ปัญหา และเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ใช้หลักธรรมเข้ามาช่วยเป็นหลักการในการแก้ปัญหา และผู้บริหารไม่ควรเอาเวลาแก้ปัญหามาตำหนิ เอาเรื่องหรือโทษใคร

ด้านความเชื่อมั่นในตนเองตามหลักสัปปุริสธรรม พบว่า ผู้บริหารต้องต้องมีความอดกลั้น มีสติตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุจนตกอยู่ในห้วงของกิเลส สามารถควบคุมอารมณ์เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างดี แสดงออกถึงภาวะผู้นำ เมื่อถึงเวลาที่ควรเด็ดขาดก็ต้องเด็ดขาด ผู้บริหารควรมีเมตตาธรรม ต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ไม่ยึดติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกินความพอดี ยืนหยัดอยู่บนหลักการของความถูกต้อง และผู้บริหารต้องกล้าที่จะตักเตือนบุคลากรให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง

ด้านความต้องการที่จะรับผิดชอบตามหลักสัปปุริสธรรม พบว่า ผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อบุคลากร และสร้างคุณค่าทางจิตใจให้กับพวกเขา และจะต้องมีเทคนิคสร้างแรงจูงใจทั้งภายในและภายนอก มีของรางวัลให้อย่างเท่าเทียมกัน รู้จักชมเชยเมื่อทำดี ตักเตือนเมื่อทำผิดพลาด ผู้บริหารต้องรู้ว่าอะไรคือข้อดีและข้อบกพร่องของตน ยอมรับคำวิจารณ์ของผู้อื่น สามารถมองหาประโยชน์จากคำวิจารณ์เหล่านั้น เพื่อพัฒนาตนเองเป็นผู้นำที่ดี ที่สำคัญต้องยอมลดอัตตา ยอมอ่อนลงบ้างเพื่อประโยชน์ของงาน

ด้านความสามารถในการควบคุมตามหลักสัปปุริสธรรม พบว่า ผู้บริหารต้องมีวินัย มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน บริหารเวลาได้อย่างสมดุลกับชีวิต โดยไม่ส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงาน เป็นผู้รู้จักกาล รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และตรงต่อเวลา ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารเวลาให้ลูกน้องเห็น ในเรื่องของกฎระเบียบบางอย่าง

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยอภิปรายผลในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1.ศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ มีภาพรวมอยู่ในระดับมาก จึงสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารนั้นอยู่ในมากที่สุด และระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม มีคุณสมบัติของผู้บริหารตามหลักธรรมของสัตบุรุษมากที่สุด 3 ลำดับ ได้แก่ ด้านปริสัญญุตา ด้านปุคคลปโรปรัญญุตา และด้านอัตตัญญุตา

ด้านปริสัญญุตา ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ มีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นด้านที่มีระดับสูงสุดในด้านแต่ละด้านทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์มีความโดดเด่นในเรื่องความเป็นผู้รู้จักชุมชน ให้ความสำคัญกับประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ของตน มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อครู บุคลากร

ตลอดจนบุคคลทั่วไป รู้จักเปิดโอกาสให้ชุมชนทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีทัศนคติที่ดี สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน รู้จัก เข้าใจชุมชนดี และรู้จักสนับสนุนให้โรงเรียนทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม และทั้งนี้อาจเป็นเพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 มีนโยบายสนับสนุนการจัดการศึกษากับองค์กรชมุชน องค์กรวิชาชีพและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเฉลิมพงศ์ จรณสมปนฺโน แก้วกัณหา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารในอำเภอแม่วงก์ประกอบด้วยด้านปริสัญญุตามากที่สุด คือ ผู้บริหารเป็นผู้บริหารที่เข้าใจสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเป็นอย่างดี ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชน และประชาชน ให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน[7]

ด้านปุคคลปโรปรัญญุตา ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ มีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารนั้นมองเห็นความสามารถของครูแต่ละคนและจัดวางครูให้เหมาะสมกับตำแหน่งความสามารถ มีการสนับสนุนครูให้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ รู้จักให้โอกาสในการแก้ไขข้อบกพร่องของครูอย่างยุติธรรม มีการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้กับครูอย่างทั่วถึง และมีทัศนคติที่ดีต่อครูบุคลากรทุกคน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 ได้มีการดำเนินการพัฒนาครูด้วยกระบวนการและวิธีการที่หลากหลายตามความต้องการจำเป็นของครูและสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรนุช โขพิมพ์** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น” พบว่า ผู้บริหารสามารถบรรจุแต่งตั้ง จัดวางบุคคลได้เหมาะสมกับงาน เป็นผู้ให้โอกาสสนับสนุนคนที่มีความรู้ความสามารถให้ดำรงตำแหน่งที่เหมาะสม สามารถปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคนได้อย่างถูกต้อง[8] และสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)** ได้ให้ความหมายของปุคคลปโรปรัญญุตา ไว้ว่าเป็นการรู้บุคคล รู้ประเภทของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วย รู้ว่าควรจะปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผลอย่างไร ดังนั้นผู้นำที่ดีย่อมต้องรู้บุคคล รู้ประเภทของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ในการบริหารงานทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกคน ตลอดจนสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับหมู่คณะและองค์กรได้ตามเป้าหมายที่วางไว้[9]

ด้านอัตตัญญุตา ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ มีภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์เป็นผู้นำวิสัยทัศน์ สามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปยังบุคคลต่าง ๆ ได้ วางตัวได้อย่างเหมาะสมกับวุฒิภาวะของตน มีบุคลิกภาพที่น่านับถือ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกต้องมากกว่า สิ่งที่ถูกใจ มีความสุขุมรอบคอบ เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ และรู้จักยอมรับความบกพร่องของตน พัฒนาตนเอง ทั้งนี้

---

[7] พระเฉลิมพงศ์ จรณสมปนฺโน (แก้วกัณหา), “การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555).

[8] อรนุช โขพิมพ์, “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555)

[9] พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.** โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2551.

อาจเป็นเพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 มีนโยบายให้ผู้บริหารได้ดำเนินชีวิตตามแบบพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ผู้บริหารสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดลำปาง” พบว่า ผู้บริหารที่มีอัตตัญญุตา เป็นผู้ที่ประพฤติตนตามหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม แสดงความรับผิดชอบในการทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีความถ่อมตน เสียสละ และมีน้ำใจ[10]

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดโรงเรียน” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูที่อยู่ในโรงเรียนที่มีอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดโรงเรียนที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์นั้นแตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่แตกต่างเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ปัจจัยที่แตกต่างกัน เช่น อายุจะแสดงถึงวัยวุฒิของบุคคล และเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสามารถในการทำความเข้าใจในเนื้อหา และข่าวสารรวมถึงการรับรู้ต่าง ๆ ได้มากน้อยต่างกัน,การมีประสบการณ์ในการทำงานผ่านมาแตกต่างกัน ซึ่งบ่งบอกถึงความสามารถในการเลือกรับข่าวสาร และอัตราการรู้หนังสือ หรือระดับการศึกษาที่จะทำให้คนมีความรู้ ความคิด ตลอดจนความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ กว้างขวางลึกซึ้งแตกต่างกันออกไป สิ่งเหล่านี้จึงทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถแสดงความคิดเห็นที่มีความแตกต่างกันได้

เปรียบเทียบตาม**อายุ** พบว่า ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านทั้ง 7 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเฉลิมพงศ์ จรณสมปนฺโน แก้วกัณหา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ครู และเจ้าหน้าที่ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกัน[11]

เปรียบเทียบตาม**ระดับการศึกษา** พบว่า ครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้นด้านธัมมัญญุตา

เปรียบเทียบตาม**ประสบการณ์การทำงาน** พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านทั้ง 7 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเฉลิมพงศ์ จรณสมปนฺโน แก้วกัณหา**[12] ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า

---

[10] พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ, “การบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดลำปาง”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2558).

[11] พระเฉลิมพงศ์ จรณสมปนฺโน (แก้วกัณหา), “การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558).

[12] เรื่องเดียวกัน,อ้างแล้ว.

ครู และเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์การทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์แตกต่างกัน

เปรียบเทียบตาม**ขนาดโรงเรียน** พบว่า ครูที่อยู่ในโรงเรียนขนาดแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นในภาพรวม และรายด้าน แต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์"

จากการศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ตามข้อเสนอแนะของครู ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามปลายเปิด โดยใช้วิธีการสังเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาตามหลักสัปปุริสธรรม

ภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพที่น่านับถือตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรมีบุคลิกภาพที่น่านับถือ โดยเริ่มจากการแต่งกายดี ถูกต้องตามกาลเทศะ ดูแลสุขอนามัยของตน ควรมีความสุขุมรอบคอบ ไม่มีประวัติเสื่อมเสีย สิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงบันดาลใจให้บุคลากรเกิดความศรัทธาในตัวผู้บริหารและเป็นแบบอย่างให้พวกเขาปฏิบัติตาม สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ**พระมหาอุดร อุตฺตโร** ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารที่ดี ควรมีคุณลักษณะเป็นเอกลักษณ์ เป็นบุคลิกภาพประจำตัวผู้นำเป็นแรงดลใจ ของผู้ใต้บังคับบัญชาทำให้เกิดความศรัทธาในตัวผู้นำ[13]

ภาวะผู้นำด้านการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรเข้าในใจความแตกต่างของครู ผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคน มองเห็นความสามารถของพวกเขา และวางงานให้เหมาะสมกับความสามารถ ที่สำคัญคือยอมรับความคิดเห็นของครูที่อาจจะเห็นต่างจากผู้อื่น สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ**นายพันศักดิ์ ศรีทอง** ได้กล่าวไว้ว่า ความแตกต่างในองค์กรนั้นมีหลากหลาย (เชื้อชาติ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ ฯลฯ) ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เน้นการมีส่วนร่วม[14] และยังสอดคล้องกับบทข้อเสนอแนะของ**นายสมบัติ ล้อจงเฮง** ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารควรใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้เกิดการระดมความคิด[15]

ภาวะผู้นำที่มีความเฉลียวฉลาดตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรรู้ทันคน ทันเหตุการณ์ มีความรอบรู้ในการบริหาร สามารถให้คำแนะนำครูผู้ใต้บังคับบัญชา มีไหวพริบและสติในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา สามารถนำพาโรงเรียนไปสู่ความก้าวหน้า

---

[13] สัมภาษณ์ พระมหาอุดร อุตฺตโร (มากดี), ดร., อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและเลขานุการหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต, เวลา 13.00 น., วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2562.

[14] สัมภาษณ์ นายพันศักดิ์ ศรีทอง, ผู้อำนวยการโรงเรียนนครสวรรค์, เวลา 08.30 น., วันที่ 22 สิงหาคม 2562.

[15] สัมภาษณ์ นายสมบัติ ล้อจงเฮง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแก่งชัชวลิตวิทยา นครสวรรค์, เวลา 10.00 น., วันที่ ๕ กันยายน 2562.

สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ**พระครูสมุห์ณรงค์ โฆสิตธมฺโม** ได้กล่าวไว้ว่า หัวใจสำคัญของการเป็นผู้บริหารที่ดี คือรู้ทันหลักการบริหาร รู้ทันคน ทันเหตุการณ์ ต้องเป็นผู้เดินนำและผู้อยู่เคียงข้าง (รู้ทัน รู้นำ)[16]

ภาวะผู้นำด้านความพร้อมตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรมีความพร้อมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความพร้อมทั้งกำลังกาย กำลังใจ ความรู้ กำลังทรัพย์ หรือความพร้อมในการเป็นผู้นำ สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ**นายบัญชา วงศ์ชื่อ**[17] ได้กล่าวไว้ว่า ต้องมีความพร้อมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านความพร้อมทางเทคนิค ตลอดจนความรู้ทันเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม

ภาวะผู้นำด้านความเข้าใจในงานตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรศึกษางานให้ถ่องแท้ ไม่ใช่แค่เพียงรู้เพียงผิวเผิน แล้วคิดไปตามความมั่นใจของตนเองโดยไม่คำนึงความถูกต้อง และควรมีเหตุผลในการบริหารงาน รอบรู้ในงานด้านต่าง ๆ สามารถให้คำแนะนำแก่ครูได้ สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ **พระครูศรีสุธรรมนิวิฐ** ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารควรมีความเข้าใจในงานแต่ละฝ่าย เมื่อเข้าใจก็จะมองเห็นความสำคัญของงาน ให้โอกาสและไว้วางใจบุคลากรในการตัดสินใจกับงานต่าง ๆ ตามภาระหน้าที่ และคอยสนับสนุนการปฏิบัติงานของบุคลากร[18]

ภาวะผู้นำด้านความริเริ่มมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรที่จะเป็นหลักหรือที่พึ่งพาได้เสมอเมื่อเกิดปัญหา สามารถหาทางแก้ไขปัญหาได้ ไม่ละเลยต่อปัญหา สามารถช่วยครู บุคลากรในโรงเรียนแก้ไขปัญหาไปด้วยกัน สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ **พระราชวชิรเมธี (วีระ วรปญฺโญ)** ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารที่บริหารงานไปไม่ถึงฝัน เป็นเพราะว่าผู้บริหารให้เวลาน้อยเกินไปกับงานบริหาร พนักงาน ไม่เข้าใจในทิศทางขององค์กรว่าเดินไปทางไหนเนื่องจากผู้บริหารไม่ชัดเจน และขาดการสื่อสารที่ดี ดังนั้น ต้องมีการพูดคุยกับพนักงานเพื่อให้เข้าใจถูกต้องตรงกัน และควรเป็นที่พึ่งให้กับพนักงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อเผชิญปัญหา[19]

ภาวะผู้นำด้านความเชื่อมั่นในตนเองตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรวางตัวเหมาะสมกับวุฒิภาวะของตน มีความรอบคอบ มีความมั่นคงเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ มีความเชื่อมั่นอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง นอกจากจะเชื่อมั่นในตนเองแล้วก็ควรที่จะเชื่อมั่นในผู้อื่นด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ **พระครูปริยัติโพธานุกูล** ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารต้องแสดงออกถึงภาวะผู้นำ เมื่อถึงเวลาที่ควรเด็ดขาดก็ต้องเด็ดขาด[20] และยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ **นางสาว**

---

[16] สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ณรงค์ โฆสิตธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดเทพนิมิตโฆสิตาราม, เวลา 13.15 น., วันที่ 29สิงหาคม 2562.

[17] สัมภาษณ์ นายบัญชา วงศ์ชื่อ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบึงบอระเพ็ดวิทยา นครสวรรค์, เวลา 11.10 น., วันที่ 24 ตุลาคม 2562.

[18] สัมภาษณ์ พระครูศรีสุธรรมนิวิฐ (ธานี สุขโขโต), ดร., เจ้าอาวาสวัดไทรเหนือ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครสวรรค์และผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหารและประธานหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต, เวลา 10.00 น., วันที่ 5 กันยายน 2562.

[19] สัมภาษณ์ พระราชวชิรเมธี (วีระ วรปญฺโญ), ผศ.ดร., เจ้าอาวาส/รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร/ผอ.หน่วยวิทยบริการฯกำแพงเพชร ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการและอาจารย์ประจำหลักสูตร, เวลา 15.00 น., วันที่ 20 กันยายน 2562.

[20] สัมภาษณ์ พระครูปริยัติโพธานุกูล, เจ้าอาวาสวัดโพธาราม พระอารามหลวง/ เจ้าคณะตำบลตะเคียนเลื่อน, เวลา 11.45 น., วันที่ 4 กันยายน 2562.

สุดสวาท ยังแจ่ม ได้กล่าวไว้ว่า ในความเด็ดขาดของผู้บริหาร บางครั้งก็ต้องใช้ความเมตตากรุณา เพื่อคำนึงถึงระโยชน์ของผู้อื่นตามความเหมาะสมด้วยเช่นกัน[21]

ภาวะผู้นำด้านความต้องการที่จะรับผิดชอบตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรที่จะมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง โดยไม่ปัดความรับผิดชอบให้กับครูหรือหาคนรับผิดชอบแทนฝ่ายเดียว ทำหน้าที่ในการบริหารงานของตนให้ดีที่สุด มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่องาน และผู้ร่วมงาน สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ **นายไพบูลย์ เขียนประเสริฐ** ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารต้องรู้ข้อดีและข้อบกพร่องของตน ยอมรับคำวิจารณ์ของผู้อื่น สามารถมองหาประโยชน์จากคำวิจารณ์เหล่านั้น เพื่อพัฒนาตนเองเป็นผู้นำที่ดี (ลดมิจฉาทิฐิ แต่มีสัมมาทิฐิ)[22]

ภาวะผู้นำด้านความสามารถในการควบคุมตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผู้บริหารควรที่จะมีความสามารถในการครองตน ครองคน และครองงาน ควบคุมอารมณ์ของตนอย่างมีเหตุผล ควบคุมบุคลากรของตนให้มีความรักและสามัคคี มีความสามารถในการควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้เป็นไปในทิศทางที่ดีได้ สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ **พระครูสิริพรหมทัต** ได้กล่าวไว้ว่า คนที่บริหารเวลาเป็น คือคนที่รู้จักแบ่งเวลา โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง ต้องรู้จักคุณค่าของกาลเวลา รู้ว่าเวลาใดทำ และเวลาใดควรหยุด รู้ว่าเวลานี้ควรทำอะไร ไม่ควรทำอะไร พร้อมกับรู้จักประมาณเวลาที่ใช้ขณะทำงานให้มีอย่างเหมาะสม ผู้ที่รู้จักกาลเวลานี้ ย่อมเป็นคนตรงเวลา และเป็นคนที่รู้คุณค่าของเวลา จึงจะสามารถทำให้การบริหารนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ[23]

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยได้สรุปข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ด้านธัมมัญญุตา (ความเป็นผู้รู้จักเหตุ) ผู้บริหารควรรู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำ ให้เกิดผล รวมความว่า การบริหารจัดการในองค์กรผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ

2) ด้านอัตถัญญุตา (ความเป็นผู้รู้จักผล) ผู้บริหารควรรู้ความมุ่งหมาย รู้จักผลที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้ถึงประโยชน์ของ องค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อองค์กร

---

[21] สัมภาษณ์ นางสาวสุดสวาท ยังแจ่ม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีนครสวรรค์, เวลา 10.00 น., วันที่ 7 ตุลาคม 2562.

[22] สัมภาษณ์ นายไพบูลย์ เขียนประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระบางวิทยา, เวลา 13.00 น., วันที่ 21 ตุลาคม 2562.

[23] สัมภาษณ์ พระครูสิริพรหมทัต, เจ้าอาวาสวัดพรหมจริยาวาส/เจ้าคณะตำบลนครสวรรค์ตก, เวลา 09.45 น., วันที่ 3 กันยายน 2562.

3) ด้านอัตตัญญุตา (ความเป็นผู้รู้จักตน) ผู้บริหารต้องรู้ชาติภูมิของตน และสามารถเปิดเผย พร้อมแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในชาติภูมิของตน ต้องรู้ว่าต้องปรับตัวให้เข้ากับงานอย่างไร รู้จักองค์กรที่บริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบ รวมทั้งการบริหาร ความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศ มีประสิทธิภาพและมั่นคงถาวร

4) ด้านมัตตัญญุตา (ความเป็นผู้รู้จักประมาณ) ผู้บริหารจะต้องรู้จักประมาณในการแสวงหา การใช้จ่ายปัจจัย เครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หรือรู้จักประเมินตน ประเมินคน ประเมินงานให้เกิดความเหมาะสมกับฐานะบทบาทหน้าที่ของตนเอง

5) ด้านกาลัญญุตา (ความเป็นผู้รู้จักกาล) รู้คุณค่าของเวลาจัดงานให้เป็นระบบเป็นลำดับตามความสำคัญของงาน ให้เหมาะสมกับเวลา ให้เกิดความสมดุล ระหว่างเวลากับงาน ไม่ควรปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์

6) ด้านปริสัญญุตา (ความเป็นผู้รู้จักสังคม) รู้จักชุมชนหรือสังคม ตลอดทั้งข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนสังคม และบุคคลที่ควรยกย่องในสังคม ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ปูชนียบุคคล” คือ บุคคลที่ควรยกย่องมี ๓ ระดับ คือ ๑. คุณวุฒิ ผู้มีความเจริญด้วยคุณธรรม ๒. ชาติวุฒิ ผู้มีความเจริญด้วยชาติตระกูลสูงและ ๓. วัยวุฒิ ความเจริญด้วยความเป็นผู้ล่วงกาลผ่านวัย มากด้วยประสบการณ์

7) ด้านปุคคลปโรปรัญญุตา (ความเป็นผู้รู้จักบุคคล) รู้จักความแตกต่างของบุคคลในสังคมว่า แตกต่างกันโดยชาติ โคตร ตระกูล ความรู้ความสามารถ คุณธรรม ความเชื่อถือ ความถนัด ตลอดทั้งรู้จริตนิสัยต่าง ๆ ของผู้ร่วมงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2.ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ผู้บริหารควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อนำมาปรับใช้กับระบบการศึกษาในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

2) มีความมุ่งมั่น และมีความเพียรพยายามที่จะขับเคลื่อนนโยบายของโรงเรียนไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้

3) ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความเชื่อถือได้เมื่อสร้างความเชื่อถือได้ก็จะได้รับความร่วมมือกลับมา พัฒนาตนเองให้เป็นผู้บริหารที่มีคุณภาพ เพราะคุณภาพของโรงเรียนขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้บริหารด้วย

4) ผู้บริหารสามารถควบคุมการบริหารงานงบประมาณได้ และเกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน ควบคุมการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานได้อย่างคุ้มค่า

5) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตร และส่งเสริมความสามารถให้มีความก้าวทันด้านเทคโนโลยีอันเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เพื่ออนาคต

6) เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และความร่วมมือกับองค์กรครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้มากขึ้น

7) ผู้บริหารควรพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ

3.ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการหรือปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์

2) ควรมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยให้กว้างมากขึ้น นอกเหนือจากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เช่น การสนทนากลุ่ม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ให้ได้ผลตรงกับความเป็นจริงที่สุด

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในระดับอื่น เช่น ผู้บริหารในระดับหัวหน้าฝ่ายงานต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

ชนกพร เทียมวิไล. “ภาวะผู้นำเชิงพุทธสำหรับการบริหารสถานศึกษา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระเฉลิมพงศ์ จรณสมปนฺโน (แก้วกัณหา). “การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.9, Ph.D.). **พุทธวิธีในการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2538.

พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ. “การบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2558.

เพ็ญนภา พิลึก. “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

อรนุช โขพิมพ์. “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.